

naufragi et **415** devoracionis sola correptio, ut A
 qui imperantem non senserat Dominum, intelligeret
 liberantem. Alioquin superfluum est delinquenti
 servo post plagas velle imputare quod fecit, cum
 hujusemodi correptio non tam emendatio sit, quam
 exprobratio. Dominus autem noster post resurrec-
 tionem secundo mittitur ad Niviven, ut qui prius
 quodammodo fugerat, dicens: *Pater, si possibile est*
transeat a me calix iste (Mat. xxvi, 39), et noluerat
 dare panem filiorum canibus (*Ibid.*, xv); nunc quia
 illi dixerat, *Crucifige, crucifige talem: Nos non ha-*
bemus regem nisi Casarem (Joan. xix, 15), sponte
 pergit ad Niviven, ut hoc predicet post resurrec-
 tionem, quod ut predicaret, et ante passionem ei fue-
 rat imperatum. Totum autem quod jubetur, quod
 obedit, quod non vult, quod iterum velle cogitur,
 quod Patris secundo exsequitur voluntatem, refer ad
 hominem et ad formam servi, cui talia verba conveni-
 niunt.

(Vers. 3.) *Et surrexit Jonas, et abiit in Niniven*
juxta verbum Domini: et Nivive erat civitas magna
Dei [Vulg. tacet Dei], *itinere trium dierum: et cepit*
Jonas introire in civitatem itinere diei unius. LXX: Et
surrexit Jonas, et abiit in Niniven, sicut ei locutus
fueraat Dominus. Erat autem Nivive civitas magna
Deo, quasi itinere viae dierum trium: et cepit Jonas
ingredi civitatem quasi itinere (a) viae unius diei. Statim
 Jonas quod fuerat sibi imperatum opere perfecti.
 Nivive autem erat, ad quam pergebat propheta, ci-
 vitas magna, et tanti ambitus, ut vix trium dierum
 posset itinere circumiri. At ille præcepti et superio-
 ris naufragi memor, viam trium dierum unius diei
 festinatione complevit, quamquam sint qui ita sim-
 pliciter intelligant, quod in tertia tantum parte ur-
 bis prædicaverit, et ad reliquos confestim predica-
 tionis sermo pervenerit. Dominus autem noster pro-
 prie post inferos consurgere dicitur, et verbum Do-
 mini prædicare, quando mittit apostolos ut bap-
 tizent eos, qui erant in Nivive, in nomine Patris et
 Filii et Spiritus sancti, hoc est, itinere trium die-
 rum. Et hoc ipsum sacramentum **416** salutis hu-
 manæ unius diei (b) via, id est, unius Dei confessione
 perficitur, non tam apostolis, quam in apostolis præ-
 dicante Jona. Ipse enim dicit: *Ecce ego vobiscum*
sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi
(Mat. xxvii, 20). Nullique dubium quare Nivive
 magna sit civitas Dei, cum mundus et universa per
 ipsum facta sint, et sine ipso factum est nihil (Joan.
 i, 3). Notantum quoque quod non dixerit, tribus

(a) Vocam *viae*, quæ et in Græco resonat ὁδῶν, nostri
 mss. supplent.

(b) Iterum vox, *via*, in Martiani deerat editione,
 sensusque adeo laborabat, nostri mss. post Victo-
 rium sufficiunt.

(c) Attamen non tres tantum, sed *quadraginta tres*
 scripsisse videantur LXX. Et vero apud Justinum
 Dialogo cum Tryphone dicitur: *μετὰ (ἐν ἀλλοις τρεῖς) τερ-*
σαπέσσαντα τρεῖς, Quoniam post (in aliis exemplaribus
tres) quadraginta dies, etc. In unam duæ voces coa-
 luerint.

(d) Antea *jejunavit*, Victorius in hunc locum, Discant

diebus et noctibus, vel, uno die et nocte, sed abso-
 lute, *diebus et die*, ut ostenderet in mysterio Trini-
 tatis, et unius Dei confessione nihil esse tenebro-
 sum.

(Vers. 4.) *Et clamavit et dixit: adhuc quadraginta*
dies, et Nivive subvertetur. LXX: Et predicavit et
dixit: adhuc tres dies, et Nivive subvertetur. Trinus
 (c) numerus qui ponitur a Septuaginta, non convenit
 penitentiae: et satis miror cur ita translatum sit,
 cum in Hebræo nec litterarum, nec syllabarum,
 nec accentuum, nec verbi sit ulla communitas. Tres
 enim dicuntur SALOS (שָׁלוֹם), et quadraginta ARBAM
 (אַרְבָּעִים). Alioquin et de Judea tanto itinere missus
 propheta in Assyrios, dignam suæ predicationis peni-
 tentiam flagitabat, ut antiqua et putrida vulnera diu
 apposito curarentur emplastro. Porro quadragenarius
 numerus convenit peccatoribus et jejuniis, et orationi,
 et sacco, et lacrymis, et perseverantiae deprecandi:
 ob quod et Moyses quadraginta diebus jejunavit in
 monte Sina (Exod. xxvii), et Elias fugiens Jezabel,
 indicta fame terre Israel, et Dei desuper ira pen-
 dente, quadraginta dies jejunasse describitur (III
 Reg. xxvii). Ipse quoque Dominus versus Jona mis-
 sus ad prædicationem mundi, (d) jejunat quadraginta
 dies: et hæreditatem nobis jejunii derelinquens, ad
 esum corporis sui sub hoc numero nostras animas
 præparat. Quod autem clamavit, Evangelicum illud
 expletur: *Stans clamabat in templo dicens: Qui si-*
tit, veniat ad me et bibat. Omnis enim sermo Salva-
 toris, quia de magis prædicabat, clamor appellatur.

(Vers. 5.) *Et crediderunt viri Nivivite in Deum, 417*
et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt sacco a ma-
jore usque ad minorem. (e) LXX similiter. Credidit
 Nivive, et Israel incredulus perseverat. Credidit præ-
 putium, et circumcisio permanent infidelis. Et pri-
 mum credunt viri de Nivive, qui ad etatem Christi
 pervenerant: prædicantque jejunium, et vestiuntur
 sacco a majori usque ad minorem. Dignus et victus
 et habitus penitentia, ut qui offenderant Deum lux
 et ambitione, eorum damnatione placent, per qua
 prius offenderant. Saccus et jejunium arma sunt
 penitentiae, auxilia peccatorum: ante jejunium, et
 sic saccus; ante quod occultum est, et postea quod
 palam: hoc semper Deo, illud interdum exhibetur
 et hominibus. Et si e duobus necessariis unum est sub-
 trahendum, magis jejunium absque sacro, quam sac-
 cum eligam absque jejunio. Major etas incipit, et
 usque ad minorem pervenit (Job xxv, 5, 6); nullus
 enim absque peccato, (f) et si unius quidem diei fue-

inquit, ex his verbis hæretici, ex Christi et apostolo-
 rum institutione Quadragenarium jejunium esse: et
 nos per illud præparari ad esum veri Christi corpo-
 ris, quod quinta sacre hebdomadis feria, aut ipso
 in paschate institutio. Ex apostolica institutione Qua-
 dragemum jejunium esse, apertius etiam in epistola
 ad Marcellam contra Montanum Hieronymus scribit.

(e) Verba *LXX similiter*, ut sæpe alibi, mss. nostri
 hic supplent.

(f) Nostri mss., *ne si unius quidem, etc.* Victorius:
 Locus est, inquit, Job xv, secundum LXX, in qui-
 bus hodie legitur, *ἅπασαν τὴν ἡμέραν ἄσπαστον, numerat-*

rit vita ejus, et numerabiles anni vite illius (Job
 xiv). Si enim stellæ non sunt mundæ in conspectu
 Dei, quanto magis vermis et putredo, et hi qui pec-
 cato offenderis Adam tenentur obnoxii? Sed et ordo
 pulcherrimus: Præcipit Deus prophetæ. Propheta
 prædicat civitati: prius viri credunt, et illis jeju-
 nium prædicantibus, omnis ætas sacco induitur.
 Viri non prædicant saccum sed tantum jejunium:
 At vero hi [Al. his] quibus penitentia præcipitur,
 consequenter ad jejunium saccum copulant, ut inas-
 nis venter, et habitus luctuosus ambiciosius Domi-
 num deprecantur.

(Vers. 6 seq.) *Et pervenit verbum ad regem Nivive*
et surrexit de solio suo, et abiecit vestimentum suum
a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere, et clama-
vit et dixit in Nivive, ex ore regis et principum ejus
dicens: Homines et jumenta, et boves et pecora non
gustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bi-
bunt et operiantur sacco homines et jumenta, et cla-
mant ad Dominum (Vulg. Deum) in fortitudine: et
convertatur vir a via sua mala, et ab iniquitate quæ est
in manibus eorum. Qui scit (a) convertatur 418 et
inoscat Deus, et revertatur a furore iræ suæ et non
peribimus? LXX: El appropinquavit sermo ad regem
Nivive et surrexit de throno suo, et abstulit stolam
suam a se et cooperitus est sacco, et sedit in cinere, et
prædicatum est Nivive a rege, et ab omnibus (Al. ho-
minibus) majoribus ejus, dicentibus: Homines et ju-
menta et boves non gustent quidquam, nec pas-
cantur et aquam non bibant et cooperiti sunt sacco
homines et jumenta et clamaverunt ad Dominum ne-
hemenaceret reversus est unusquisque de vita sua mala, et
ab iniquitate quæ erat in manibus eorum dicentium
Quis scit si convertatur Deus et exhortetur, et aver-
tatur ab ira furoris sui et non pereamus? Scio ple-
rosque regem Nivive (qui extremus audiat predica-
tionem, et descendat de solio suo, et pristinum ab-
ijciat ornatum, vestitusque sacco, sedeat in cinere:
 nec sua conversione contentus, cæteris quoque con-
 ducibus suis prædicet penitentiam dicens: *Homi-*
nes et jumenta, et boves, et pecora cruciantur fame,
 operiantur sacco, et damnatis pristinis vitiiis, to-
 tos se conferant ad penitentiam super diabolo in-
 terpretari qui in fine mundi (quia nulla rationabi-
 lis et quæ a Deo facta sit, creatura peccat) descen-
 dens de sua superbia, acturus sit penitentiam, et
 in locum pristinum resituentus. Ad ejus sensus
 comprehensionem etiam illud de Daniele exemplum

et aver-
tatur ab ira furoris sui et non pereamus? Scio ple-
rosque regem Nivive (qui extremus audiat predica-
tionem, et descendat de solio suo, et pristinum ab-
ijciat ornatum, vestitusque sacco, sedeat in cinere:
 nec sua conversione contentus, cæteris quoque con-
 ducibus suis prædicet penitentiam dicens: *Homi-*
nes et jumenta, et boves, et pecora cruciantur fame,
 operiantur sacco, et damnatis pristinis vitiiis, to-
 tos se conferant ad penitentiam super diabolo in-
 terpretari qui in fine mundi (quia nulla rationabi-
 lis et quæ a Deo facta sit, creatura peccat) descen-
 dens de sua superbia, acturus sit penitentiam, et
 in locum pristinum resituentus. Ad ejus sensus
 comprehensionem etiam illud de Daniele exemplum

les menses. Olim innumerabiles. Hoc testimonium
 Ezechielis cap. xvii impollutum in Hieronymo le-
 gebatur in hunc modum: *Unde scriptum est, Nullus*
 hominum sine peccato, ne si unius quidem diei fue-
 rit vita ejus. Numerabiles autem anni vite illius.
 Nos nisi innumerabiles, non mutavimus.

(a) Item mss., *si penitentiam agat Deus, et rever-*
tatur ab ira et, continente Græco, et *μετανοήσει*
ὁ θεὸς καὶ ἀποστήσει ἐξ ὀργῆς, etc. Impressa autem
 lectio cum Aldino exemplari facit.

(b) Duo mss., *quodlibet annos, et tempora duplicia*
 (c) Quæ hætenus obtinuit falsa lectio, ad scilicet
 glossatoris captum deformata, hæc erat, et σὺν-

A
 profertur, ubi Nabuchodonosor, acta per septem
 annos penitentia, in regnum pristinum restituitur
 (Dan. iv). Sed hoc quia sancta Scriptura non dicit,
 et evertit penitus timorem Dei, dum facile homines
 labuntur ad vitia, putantes etiam diabolum, qui
 auctor malorum est, et omnium peccatorum fons,
 acta penitentia, posse salvari, de nostris mentibus
 abjiciamus. Et ciamus peccatores in Evangelio mitti
 in ignem æternum, qui preparatus sit diabolo et
 angelis ejus (Matth. xxv), et de his dici: *Vermis*
eorum non morietur et ignis eorum non exstinguetur
(Isai. lxvi, 24). Scimus quidem clementem esse
 Deum, nec qui peccatores sumus, crudelitate illud
 delectamur; sed legimus: *Miserors et Justus*
419 *Dominus, et Deus noster miseretur.* Justitia
 Dei vallatur misericordia, et tali ad iudicium ambio-
 nio procedit: sic parci, et judicet: sic iudicat,
 ut misereatur. *Miserocordia et veritas obtinuerunt*
sibi: justitia et pax osculatae sunt se (Psal. cxviii,
 8). Alioquin si omnes rationabiles creature æquales
 sunt, et vel ex virtutibus, vel ex vitiiis sponte pro-
 pria aut sursum eriguntur, aut in ima merguntur,
 et longo post circuitu atque infinitis sæculis, om-
 nium rerum restituito fiet, et una dignitas militan-
 tium, quæ distantia erit inter virginem et prostitu-
 tum? Quæ differentia erit inter matrem Domini, et
 (quod dictu quoque scelus est) victimas libidinum pu-
 blicarum? Idem erit Gabriel et diabolus? Idem apo-
 stoli et dæmones? Idem prophete et pseudo-prophe-
 ta? Idem martyres et persecutores? Finge quod li-
 bet, annos et tempora duplicia, infinitas ætates
 congerueris: ut sibi finis omnium similis esset, præ-
 teritum omne pro nihilo est, quia non querimus
 quid aliquando fuerimus; sed quid semper futuri si-
 mus. Nec ignoro quæ adversum hæc soleant dicere,
 et spem sibi ac salutem cum diabolo præparare. Ve-
 rum non est istius temporis contra dogma perversum,
 et *σὺν πάσῃ* diaboli eorum docentium in (c) angulis,
 et in publico denegantium, latius scribere. Suffi-
 ciat nobis indicasse, quod de hoc testimonio senser-
 imus, et quasi in commentariis breviter intimare,
 quæ sit rex Nivive, ad quem extremum Dei sermo
 pervenit. Quid valeat apud homines sæculi eloquen-
 tia et sapientia secularis, testes sunt Demosthenes,
 Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristote-
 les, et ceteri oratores ac philosophi qui valut reges
 habentur hominum, et præcepta eorum non ut præ-
 cepta mortalium, sed quasi oracula accipiuntur deo-

σὺν πάσῃ diaboli eorum docentium, et Angelis
 publice denegantium privilegium, latius scribere. etc.
 Nec est vero, cur singula notentur, quibus laborat
 vitia, cum ad eam quam repositimus lectionem
 composita, illius se statim falsitas prodatur. Restitui-
 mus vero ad Palatinorum codicum fidem, *σὺν πάσῃ*
diaboli eorum docentium, et in publico denega-
ntium, latius, etc. Solemnis hæc est Hieronymi
 contra Originis censura, quod vesana dogmata
 clam discipulorum suorum auribus insurrearent,
 quæ palam docere deberent, discantur inficia-
 rentur.

rum. Unde et Plato dicit: Felices fore respublicas, A
sunt aut philosophi regent, aut reges philosophentur.
420. Quam autem difficile istiusmodi homines credan-
t in Deum, et quotidiana exempla præteream, et
sileam de veteribus historiis ethnicorum, sufficit
nobis Apostoli testimonium, qui ad Corinthios scri-
bens, ait: Videle, fratres, vocationem vestram, quia
non sunt multi sapientes secundum carnem (a) non multi
potentes, non multi nobiles: sed stulta mundi elegit
Deus, ut confundat fortes, et ignobilia mundi, et ea
quæ erant contemptibilia elegit Deus (1 Cor. 1, 26), et cæ-
tera. Unde rursus dicit: Perdam sapientiam sapien-
tiam, et intelligentiam prudentium reprobo (Ibid.,
xix). Et: Videte, ne quis vos spoliet per philosophiam et
inane selectionem (Col. 1, 8). Ex quo perspicuum
est, prædicationem Christi reges mundi audire no-
vissimos, et deposito fulgore eloquentiæ et orna-
mentis ac decore verborum, totos se simplicitati et
rusticitati tradere, et in plebeum cultum redactos
sedere in sordibus, et destruere quod ante prædica-
verant. Proponamus nobis beatum (b) Cyprianum (qui
prius idololatricæ assertor fuit, et in tantam gloriam
venit eloquentiæ, ut oratoriam quoque doceret Car-
thagini) audisse tandem sermonem Jonæ, et ad pen-
itentiam conversum, in tantam venisse virtutem,
ut Christum publice prædicaret, et pro illo cervicem
gladio flecteret. Profecto intelligimus regem Ninive
descendisse de solio suo, et purpuram sacco, un-
guentia luto, munditias sordibus commutasse: non
sordibus sensuum, sed verborum. Unde et de Baby-
lone in Jeremia dicitur: Calix aureus Babylon inebri-
ans omnem terram (Jerem. 51, 7). Quem non inebri-
avit (c) eloquentia secularis? cujus non animos
compositione verborum et disertitudinis sue fulgore
perstrinxit? Difficile homines potentes et nobiles et
divites, et multo his difficilius eloquentes credunt
Deo; obsecrat enim mens eorum divitiis et opibus
atque luxuria, ut circumdati 421 vitii, non pos-
sunt videre virtutes simplicitatemque Scripturæ
sanctæ, non ex majestate sensuum, sed ex verbo-
rum judicant veritate. Cum autem ipsi qui prius ma-
la docuerant, versi ad penitentiam, docere cœperint
bona, tunc videbimus Niniviticus populos una præ-
dicatione converti, et fieri illud quod in Isaia legi-
mus: (d) Si nata est gens semel. Homines quoque et
jumenta operata scilicet et clamantia ad Dominum, J
eodém sensu intelligi, quod et rationabiles, et irra-

(a) Hæc verba, non multi potentes quæ pridem ex
septem Florentiæ codicibus, junctis Brixiæ, Ro-
manisque aliquot, Victorius reposuerat, Martianus
nihiloscilicet prætermisit, nostri mss. denuo suffi-
ciunt.

(b) Præstat ipsismet audire Cyprianum de se fi-
dejubentem epist. 1, ad Donatum, seu lib. de Gra-
tia Dei: Ego cum in tenebris, atque in nocte cæca
jacerem, cumque in solo iactantis sæculi nutabundus
ac dubius, vestigiis oberrantibus fluctarem, vite
meæ necius veritatis ac luci alienus: difficile pro-
sus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod
in salutem mihi divina indulgentia pollicebat, etc.

tionabiles, et prudentes ac simplices ad prædica-
tionem Jonæ agant penitentiam iuxta illud, quod et
alibi dicitur: Homines et jumenta salvabis, Domine
(Ps. xxxv 7). Possumus autem jumenta operata sac-
cis et alter interpretari, de his maximestim onis
in quibus legimus. Sol et luna induentur sacco (Ezec
xxxii, 7). Et in alio loco: Induam cælum sacco
(Is. L, 3), pro lugubri scilicet habitu, et mœreore at-
que mœstitia quæ μεταφορικῶς: saccus nominantur.
Illud quoque quod dicitur: Quis scit si convertatur
et ignoscat Deus? Ideo ambiguum ponitur et incertum:
ut dum homines dubii sunt de salute, fortius
agant penitentiam, et magis ad misericordiam pro-
vovent Deum.

(Vers. 10.) Et vidit Deus opera eorum, quia con-
versus sunt de via sua mala, et miserius est Deus super
malitia quam locutus fuerat ut faceret eis, et non
fecit. LXX: Et vidit Deus opera eorum quoniam re-
versi sunt de vitis suis malis, et egit penitentiam Deus
super malitia quam locutus fuerat, ut faceret eis, et
non fecit. Secundum utramque intelligentiam sive
tunc urbi Assyria, sive quodidie mundi Deus populi
comminatur ut agant penitentiam: qui si conversi
fuerint, ipse quoque vertet (Al. vertit) sententiam
suam, et populi conversione mutabitur (Al. muta-
tur). Quod et Jeremias et Ezechiel manifestius ex-
plicat, nec bona videlicet implere Dominum qua
promiserit, si boni vertantur ad vita; nec mala
quæ pessimis comminatur si illi reversi fuerint ad
salutem. Ita igitur et nunc vidit Deus opera, quia
conversi sunt a via sua pessima: non verba audivit
que Jobat Israël sepe promittere: Omnia quæcum-
que dixerit Dominus, faciemus (Ezec. xxv, 3); 422
sed opera conspexit: et quia mavult penitentiam
peccatoris, quam mortem (Ezec. xviii), libenter
mutavit sententiam quia vidit opera commutata.
Quin potius Deus perseveravit in proposito suo mi-
sereri volens ab initio: (e) nemo enim punire desi-
derans, quod facturus est comminatur. Malitiam au-
tem, ut supra diximus, pro supplicis et tormentis
accipit: non quod Deus malum facere quiddam cogi-
taret (Al. cogitet).

(Cap. IV.—Vers. 1.) Et afflicti sunt Jonas afflictione
magna, et iratus est: et oravit ad Dominum et dixit.
LXX: Et contristatus est Jonas tristitia grandi, et con-
fusus est: oravitque ad Dominum, et ait. Videns sub-
intrare gentium plenitudinem, et illud impleri quod
in Deuteronomio dicitur. Ipsi me irritaverunt in his,

(c) Duo mss., sapientia secularis.

(d) Manifesto mendo pro duobus verbis, si nota
Martianus, retinuit sanata: quod tamen antea emen-
daverat Victorius ex Græco ἑσθλ. Alterum porro,
quod nec ipse Victorius animadverti, semel, pro
simul, eodem Græco textu cogente, et ἄρα, nos ex
nostris mss. correximus.

(e) Al. neminem. Quæ lectio, inquit Victorius, ipsa
quoque non displicet, ut intelligas, Deus seminon
punire desiderans, quod facturus est comminatur
Verum prior lectio melior. Facturus enim proprie
dici non potest quis, quod ideo minatur, ne faciat.

qui non sunt dii, et ego eos irritabo super gentem, quæ
non est: super nationem stultam eis ad iracundiam concu-
tato (Deut xxxii, 31), desperat de salute Israël, et
magno dolore concutitur, qui erumpit in vocem, et
causas mœroris exponit, et quodammodo loquitur:
Ego solus electus sum de tanto numero prophetarum,
qui per aliorum salutem ruinam meo populo nun-
tiarem. Non igitur contristatur, ut quidam putant,
quod gentium multitudo salvetur; sed quod pereat
Israel. Unde et Dominus noster flevit super Jerusa-
lem (Luc. xix), et noluit tollere panem filiorum, et
dare eum canibus (Marc. vii). Et Apostoli primum
prædicant Israeli (Act. xiii). Et Paulus cupit esse
anathema pro fratribus suis, qui sunt Israelite, et
quorum adoptio et gloria, et Testamentum, et repro-
misiones, et legislatio, ex quibus patres, et ex
quibus Christus est secundum carnem (Rom ix).
Pulchre autem dolens (quod interpretatur Jonas)
affligitur dolore, et tristis est anima ejus usque ad
mortem; quia ne periret populus Judæorum, quan-
tum in se fuit, nulla perperussus est. Historiæ quoque
magis dolentis conventi nomem, significans laborio-
sum prophetam, et peregrinationis atque naufragii
miseriis prægravatum.

(Vers. 2, 3.) Osecro, Domine, numquid non hoc est
verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? propter
hoc præoccupavi ut fugerem 423 in Tharsis. Scio
enim quia tu Deus clemens et misericors (Vulg. addit
es), patiens, et multæ miserationis, ignoscens super
malitia, et nunc, Domine, tolle quæso animam meam
me, quia melior est mihi mors, quam vita. LXX: O
Domine, nonne isti sunt sermones mei, cum adhuc
essem in terra mea? propterea præoccupavi fugere in
Tharsis. Scio enim quod tu misericors et miserator,
patiens et multæ miserationis, et agens penitentiam
super malitiam, et nunc, dominator Domine, tolle ani-
mam meam a me, quia melius est mihi mori, quam vi-
vere. Hoc quod nos interpretati sumus, obsecro, et
Septuaginta transtulerunt ὁ δὲ, in Hebræo legitur
ANNA (אננא), quæ mihi videtur interjectio deprecantis
significare blandientis affectum. Quia igitur oratio
ejus, dum se dicit juste fugere voluisse, quodam-
modo injustitiam arguit Dominum, querelas suas ob-
secrationis exordio temperat. Numquid, ait, non hoc
est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea?
Scivi te hoc esse facturum: non ignorabam miseri-
cordem, propterea severum et truculentum nuntiare
nolebam: ideo fugere volui in Tharsis, vacare con-
templationi rerum, et in mari istius sæculi quiete
potius otio potui. Dimisi domum meam, reliqui

(a) Tres subsequentes versus, ejusdem vocis ani-
mam recursu deceptus, Victorius prætermisit.

(b) Ex mss. nostris, hinc omnibus quos Victor.
consulti, correximus, morio, pro quo Martianeus
reliquit morior.

(c) Mss. Palatin, si particulam quæ deerat sufficiens.
Græco quoque textu assentiente. et ἀπεδραξεν ἑαυτὸν
εἰς θάλασσαν.

(d) Pericopen hanc verborum totam, ne suæ senten-
tiæ contraret, sed interrogat ipsum qui iratus est, et

hereditatem meam, egressus cum de sinu tuo, et
veni. Si misericordem dicere alique clementem et
ignoscentem malitiæ, nullus ageret penitentiam: si
crudelem, et tantum iudicem [Al. iudicium] nuntia-
rem, sciebam hoc tunc non esse naturæ. In hoc ergo
ambigo positus, malui fugere potius, quam aut
penitentibus lenitate decipere, aut de te prædicare
quod non eras. Tolle igitur, Domine, animam meam
(a) quia melior mihi est mors, quam vita. Tolle ani-
mam meam, quæ tristis fuit usque ad mortem.
Tolle animam meam: In manus enim tuas com-
mendo spiritum meum (Luc. xv), melior quippe
mihi est mors, quam vita. Vivens unam Israel
gentem salvare non potui: (b) moriar, et mundus sal-
vabitur. Historiæ manifesta est, et super persona
prophætæ sic potest intelligi, ut crebro jam diximus,
quod propterea 428 contristatur et mori velit, ne
conversa multitudine gentium, in æternam pereat
Israel.

(Vers. 4.) Et dixit Dominus: putasne bene irasceris
tu? LXX: Et dixit Dominus ad Jonam: (c) Si vehe-
menter contristatus es tu? Verbum Hebræicum ARA LAC
(ארה), et iratus es tu, et contristatus es tu, trans-
ferri potest: quod utrumque et prophætæ, et Domini
personæ convenit, quod vel iratus sit, ne videretur
apud Ninivitas fuisse mentitus, vel contristatus, in-
telligens Israel esse perituro. Et rationabiliter non
ei dicit, male iratus es, vel contristatus es, ne vide-
retur reprehendere contristatum. Nec rursus, bene
iratus es, aut contristatus: (d) ne suæ sententiæ con-
traret; sed interrogat ipsum, qui iratus est et con-
tristatus, ut vel causa iræ responderet, vel mœroris:
aut si ille tacuerit, verum Dei iudicium ex ejus si-
lento comprobetur.

(Vers. 5.) Et egressus est Jonas de civitate et sedit
contra orientem civitatis, et fecit sibi tentum umbraculum
ibi, et sedebat subter illud in umbra, donec videret
quid accideret civitati. (e) LXX similiter. Primus Cain
fratricida, et homicida eruentum mundum germani
sanguine dedicans, edificavit civitatem, et vocavit
eam ex nomine filii sui (f) Enoch (Genes. iv). Unde et
Osee prophætæ dicit, Deus ego et non homo, in medio
tui sanctus: et non ingrediar civitatem (Osee xi, 9).
Domini enim, Psalmista dicente, sunt exitus mortis
(Ps. lxxvii). Quemobrem et una fugitivorum civitas
appellatur Ramoth (רמח), quod interpretatur visio
mortis. Et recte quicunque fugitivus est, et propter
peccata non meretur habitare Jerusalem, habitat in
urbe mortis, et est trans fluentes Jordanis, qui de-
scensus exprimitur. Egreditur ergo columba, vel do-

contristatus, quam nihil dubium sit integrum oratio-
nis contextum attendenti, eo ejusdem verbi contri-
status occursum, sed obvio amanuensis in errore,
prætermissa, cum in hæctenus rone vulgatis libris
desideraretur, nos ad Palatinorum codicum fidem
sufficiens: locumque adeo pristinae integritati res-
tituimus.

(g) Verba LXX similiter, quæ tam sepe alibi, nos-
tri mss. sufficiunt.

(f) Prc Enoch mss. nostri præferunt Cainan.

lens, de istiusmodi civitate, et habitat contra Orientem, unde sol oritur: et est ibi in tabernaculo suo, ubi habentia quae tempora contemplatus, expectat quid supradictae eveniat civitati: antequam Nive salivaretur, et areosceret [Al. accresceret] cucurbita: antequam Christi Evangelium coruscaret; et compleretur Zachariae propheta: *Ecce vir 425 Oriens nomen ejus* (Zach. vi, 12), Jonas sub umbraculo erat. Nec dum quippe veritas venerat, de qua idem evangelista et apostolus loquitur. *Deus veritas est*. Et eleganter additur *Et fecit sibi umbraculum ibi* (I Joan. iv, 8). Juxta Niniven. Sibi met fecit, nullus enim de Ninivitis tunc temporis habitare poterat cum propheta: et sedebat sub umbra, vel judicio habitu, vel de sua maiestate contractus, et accinctus lumbos in fortitudine, ut non tota ad pedes, et ad nos, qui dorsum sumus, vestimenta deluerent, sed in se arctiori [Al. altiori] balthoe contraherentur. Porro quod dicit *ut videret quid accideret civitati*, solita consuetudine utitur Scripturarum, ut humanos Deo jungat affectus.

(Vers. 6.) *Et preparavit Dominus Deus hederam, et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, et protegeret eum, laboraverat enim: et latatus est Jona super hederam latitia magna. LXX: Et præcepit Dominus Deus cucurbitae, et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbraculum super caput ejus et protegeret eum a suis malis: latatusque est Jona super cucurbita gaudio magno.* In hoc loco quidam (a) Cantherius de antiquissimo genere Corneliorum, sive (ut ipse jactat) de stirpe Asinii Pollicionis, dudum Romæ dicitur me accusasse sacrilegii, quod pro cucurbita, hederam transulerim: timuit videlicet, ne si pro cucurbitis hederæ nescerentur, unde occulte et tenebroso diceret, non haberet. Et revera

(a) Multe sunt in eo loco nomina et verborum depravationes, tam in editis quam in libris manuscriptorum. Editi legunt, *Canthelius de*, etc.; manuscripti, *Cornelius de*, etc.; unus Sangermanensis *Cantherius de*, etc.; alii vero retinent, ut puto, veram lectionem. *Cantherius de*, etc.: nam Hieronymus hic hominem irridet, qui dudum Romæ accusarat sacrilegii S. Doctorem, quod pro cucurbita hederam transulisset. Quæ accusatio convenit vulgato proverbio. *Cantherius in porta*, vel *Cantherius in fossa*: quia Cornelius ille ad id negotii trahebatur in qua nequaquam valebat contra Hieronymum. Itaque nomen *Canthelius* ab editoribus antiquis confictum est; *Cantherius* autem non est nomen proprium conviciatoris, sed vox usurpata ab irridente. *Emilius* forte nomine proprio dicebatur iste Cantherius, ut conjicere licet ex verbis consequentibus, ut pro *Cornelius*. *Emilius*. appellatur. MART. — Palatin, mss., *Cantherius*: al. *Canthelius*. Conferenda porro est Hieronymi ad Augustinum epistola 112, n. 22, et quæ nos ibi observamus.

(b) Al. *solat*; et mox, *adumbrari*.

(c) Ita legunt omnes mss. codices pro quo Erasmus et Marian. sua auctoritate legunt *seria*. MART. — Ex mss. auctoritate, recto ipso orationis cogente sensu, restitimus *seria*, pro quo Martianeus ex corruptis certe libris rescripsit *seriam*.

(d) Ex hoc verbo intelligis temeritatem veterum editionum, quæ non lectionem genuinam Hieronymi ciceia, sed vocem confictam *Elheron* retinent apud

A in ipsis cucurbitis vasculorum, quas vulgo Saucumarias vocant, (b) solent a postolorum imagines adumbrare: e quibus et ille sibi non sum nomen assumpsit. Quod si tam facile vocabula commutatur, ut pro Cornelis seditiosus tribunus, Emilius consules appellentur, miror cur mihi non liceat hederam transferre pro cucurbita. (c) Sed veniamus ad seria. Pro *cucurbita*, sive *hedera* in Hebræo legitimus *ciceion* (קיקיון), quæ etiam lingua Syra et Punica (d) ciceia dicitur. Est autem genus virgultii, vel arbusculæ, lata habens [Al. habentis] folia in modum pampini, et umbram deusissimam, suo trunco se sustinens, quæ in Palestina creberrime 426 nascitur, et maxime in arenosis locis: mirumque in modum, si sementem in terram jeceris cito confecta consurgit in arborem, et intra paucos dies quam herbam videras, arbusculam suspicis. Unde et nos eodem tempore quo interpretabamur prophetas, voluimus id ipsum Hebrææ lingue nomen exprimere, quia sermo Latinus hanc speciem arboris non habebat: sed timuimus grammaticos, ne invenerint licentiam commentandi: et vel bestias Indię, vel montes Bœotię, aut istius modi quædam portenta confingerent, scutique sumus veteres translatores, qui et ipsi hederam interpretati sunt, quæ Græce appellatur κισσός, aliud enim quod dicerent, non habebat. Discutiamus ergo historiam, et ante mysticos intellectus, solam litteram ventilem. Cucurbita et hedera hujus naturæ sunt, ut per terram reptent, et absque foreis vel adminiculis, quibus inuuntur, altiora non appetant. Quomodo igitur, ignorante

C propheta, cucurbita in una nocte consurgens umbra contra præbuit quæ naturam non habet sine perculis (Al. perculis) et calamis vel hastilibus in sublimem consurgere? Ciceion autem cum in ortu subito miracu-

Erasm. et Marian. Putavit nempe Joannes Conon, qui voces Hebraicas supplere curavit in editione Erasmianna, linguam Punicam eandem esse cum Arabica: et quia noverat Hebræorum קיקיון ciceion esse אלקרין *alqueria* sive *Elheron* hodiernorum Arabum, ausus est reclamantibus omnibus exemplaribus manuscriptorum Hieronymi, pro ciceia, perperam substituere, *Elheron*. Et falsa autem hujusmodi editione explanationis Hieronymianæ in Jonam manavit error pessimus, intantum ut occuparet etiam optimum Lexicon pentagloton Valentini Sobiniodleri Aderani qui in radice *קיק* etc. adducit falsam lectionem Erasmiannæ editionis, et postea subjungit: *Est autem lingua Punica eadem quam Arabica*, de quo non est presentis temporis disputare, sed monere lectorem in uno ms. codice S. Germani scriptum esse ciceia pro ciceia; quæ si esset genuina lectio, haberet radicem Hebræam קיסס *Cissa*, id est, *cucumis*. Unde infra idem Hieronymus: *Et dicamus*, inquit, *quia in alio Scripturæ loco cucurbitam non invenimus quod ubi cucumis nascitur, ibi nasci solet et cucurbita*. Sed verior apparet lectio קיקיון *Ciceia*, quod Græcis est *xix*. Latinis *Ricinus*. MART. — Mss. nostri *Siccia*: perperam Erasmus, et Victorius, *Elheron*. In laudata Hieronymi ad Augustinum epistola dicitur, *in Hebræo volumine Ciceion scriptum, quomodo vulgo Syri Ciceiam vocant*. Recole quæ in eum locum annotavimus: Reinesium quoque de lingua Punica cap. 13. Mox verba, *suo trunco se*, nostri mss. ignorant.

lum præberit, et potentiam ostenderit Dei in protectione viventis umbraculi, et naturam suam secuta est. Ad personam vero Domini Salvatoris, ne penitus propter εὐκαλοῦσθεος, cucurbitam reliquamus, sic referri potest, ut illud commemoremus Isaiæ: *Relinquetur filia Sion sicut tabernaculum in vinea, et velut casula in cucumerario, quasi civitas quæ expugnatur* (Isai. viii). Et dicamus quia in alio Scripturæ loco cucurbitam non invenimus, quod ubi cucumis nascitur, ibi nasci solet et cucurbita. Et Israel hujus generi (a) comparatum, quod quondam protegerit Jonam sub umbra sua conversionem gentium præstolantem, et non parvam lætitiā tribuerit ei faciens umbraculum et tabernaculum, potius quam domum, habens lectorum imaginem, domorum non habens fundamenta. Porro ciceion nostra arbuscula modica, cito consurgens, 427 et cito arescens ordine et vita [Al. via] comparabitur Israeli, radices parvas mittenti in terram, et cœnantem quidem in excelsa sustolli; sed altitudinem cedrorum Dei et abietum non aquant. Quod mihi videntur et locustæ significare, quibus vesebatur Joannes, qui dicit sub typo Israelis: *Illum oportet crescere, me autem minui* (Joan. iii, 30): animal parvum, infirmas habens alas, de terra quidem consurgens, sed altius non valens avolare, ut plus sit quam reptile, et tamen avibus non æquetur.

(Vers. 7 et 8.) *Et paravit Dominus vermem ascensionem diluculi in crastinum, et percussit hederam, et exaruit: et cum ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido et urenti; et percussit sol super caput Jonæ, et æstabat: et petiti animæ suæ ut moreretur, et dicit: Melius est (b) mihi mori, quam vivere. LXX: Et præcepit Deus vermi manere in crastinum, et percussit cucurbitam, et arefacta est: statimque ut ortus est sol, præcepit Dominus spiritui ardoris urenti, et percussit sol super caput Jonæ, et angustatus est, et tædium eum animæ suæ, et dicit: Melius est mihi mori, quam vivere.* Antequam oriretur sol justitia, virens erat umbraculum, et non arebat Israel: postquam ille surrexit, et tenebra Niniviticæ ejus luce discussa sunt, paratus vermis in crastinum ascensionem diluculi (de quo vicissim primus psalmus inscribitur: *Pro assumptione matutina*; et qui aversus uli semine de terra oritur, et dicit: *Ego sum vermis et non homo* (Ps. cxi, 7) percussit umbraculum, quod desertum auxilio Dei omnem virorem perdidit. Præcepit Dominus vento calido et urenti, de quo propheta in Osee: *Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem, et siccabit vos nas ejus, et desolabit fontem ejus* (Osee xiii, 15). Et æstare cepit Jonas, et iterum velle mori in baptisate cum Israele, ut in lavacro recipiat humorem, quem in negatione perdidit. Unde et Petrus aren-

tibus loquitur Judæis: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus sancti* (Act. ii, 38). Sunt qui vermem et urentem ventum, Romanos intelligant duces, qui post resurrectionem Christi, Israel ponitus deleverunt.

428 (Vers. 9.) *Et dixit Dominus ad Jonam: Putas bene irasceris tu super hederam? Et dixit: bene irascor ego usque ad mortem. LXX: Et dixit Dominus Deus ad Jonam, (c) valde contristaris tu super cucurbita? Et ait: valde contristor ego usque ad mortem.* Supra Ninivitis agentibus pœnitentiam et gentium urbe salvata, interrogatus idipsum propheta: *Putas bene irasceris tu?* nihil respondit, sed interrogationem Dei silentio comprobavit, sciens enim clementem esse Deum, et misericordem, et patientem, et multe miserationis, et ignoscens multius, super salute gentium non dolebat: hic autem postquam siccata [Al. insiccata] cucurbita aruit Israel, et cum distinctione interrogatus: *Bene irasceris tu super hederam?* confidenter respondit et dicit: *Bene irascor ego, vel contristor usque ad mortem*: non enim sic volui salvare alios, ut perirent alii, non sic alienos lucrifacere, ut meos perderem. Et revera usque ad presentem diem (d) Christus plangit Israel: et Jerusalem plangit usque ad mortem, non suam, sed Judæorum, ut moriantur negantes, et resurgant Dei Filium contentes.

(Vers. 10 et 11.) *Et dixit Dominus: Tu doles super hederam, in qua non laborasti: neque fecisti ut cresceret: quæ sub una nocte nata est, et sub una nocte perit: et ego non parcam Ninivæ civitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram et sinistram suam, et jumenta multa? LXX: Et dixit Dominus: Tu pepercisti super cucurbita, pro qua non laborasti, neque nutristi eam, quæ nata est in nocte, et in nocte perit: ego autem non parcam Ninivæ civitati magnæ, in qua habitant plusquam duodecim myriades [Al. millia] virorum qui ignorant dexteram et sinistram suam, et pecora multa? Nimis difficultatis est exponere quomodo juxta tropologiam dicitur ad Filium: *Pro assumptione matutina*; et qui aversus uli semine de terra oritur, et dicit: *Ego sum vermis et non homo* (Ps. cxi, 7) percussit umbraculum, quod desertum auxilio Dei omnem virorem perdidit. Præcepit Dominus vento calido et urenti, de quo propheta in Osee: *Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem, et siccabit vos nas ejus, et desolabit fontem ejus* (Osee xiii, 15). Et æstare cepit Jonas, et iterum velle mori in baptisate cum Israele, ut in lavacro recipiat humorem, quem in negatione perdidit. Unde et Petrus aren-*

legunt, *miri magis quam*, etc.

(c) Duo mss. *si valde*, juxta Græcum, Aldino et exemplari excepto, *εὐκαλοῦσθε*.

(d) Hic mihi, quod tamen in Hebræo קיקיון resonat, nostri mss. prætermittunt: tum penes Septuaginta

inveniret heresim (qui alterum Deum tantum bonum, alterum inferi iudicem et conditorem) quam Arij, qui cum majorem Patrem et minorem Filium prædicet: tamen Filium non negat conditorem. Ergo cum venia audienda sunt, quæ dicturi sumus, et conatus nostri (a) favore potius et orationibus adjuvandi, quam spernendi aere malevola, quia carpere et detrahere vel imperiti possunt; doctorum autem est, et qui laborantium novere sudorem, vel lassissimum porrigere, vel errantibus iter ostendere. Dominus noster atque Salvator non ita laboravit in Israel, quomodo laboravit in gentium populo. Denique Israel loquitur confidenter: *Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi, et nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer: sed postquam filius tuus hic qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum* (Luc. xv): nec tamen confutatur a patre, sed clementer ei dicitur: *Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt: epulari et gaudere te oportebat, quia hic frater tuus mortuus erat, et revixit: perierat, et inventus est. Pro gentium populo immolatus est vitulus saginatus, et pretiosus sanguis effusus, de quo Paulus ad Hebræos plenissime disputat* (Hebr. x). Et David in psalmo: *Præter, inquit, non rediit, redimet homo* (Ps. xlviij, 8). **430** Decevit Christus, ut ille cresceret: iste mortuus est, ut ille viveret: hic descendit ad inferos, ut

(a) Ex Florentinis quinque, totidemque Brixie et Romanis aliquot codicibus reponit Victorius, conatus nostri fovendi potius, et orationibus adjuvandi: olim

A ille celos ascenderet. In Israel vero nullus tantus labor fuit. Unde et invidet juniori fratri, (b) quod post substantiam eum meretricibus lenonibusque prodactam, recipiat annulum et stolam, et polleat pristina dignitate. Quod autem ait, quæ sub una nocte nata est, significat tempus ante adventum Christi, qui mundi lumen fuit, de quo dicitur: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit* (Rom. xiii, 12). Et una nocte perit, quando occubuit eis sol justitiam, et Dei perdidit sermonem. Civitas vero Ninive magna atque pulcherrima, præfiguratur Ecclesiam, in qua major est numerus quam decem (Al. duodecim) tribuum Israel: quod et fragmenta in solitudine significant duodecim cophinorum (Marc. vi). Ignorant autem quid sit inter dextram et sinistram, vel propter innocentiam et simplicitatem, ut lactentem monstrat ætatem, et relinquit intellectui, quantum sit numerus ætatis alterius, cum tantus sit parvulorum. Vel certe (quia magna erat urbs, et in domo magna non solum vasa sunt aurea et argentea, sed et lignea et fictilia (II Tim. ii) erat in ea plurima multitudo, quæ ignorabat ante actam penitentiam quid esset inter bonum et malum, inter dextram et sinistram. Sed et jumenta multa multos etenim Ninive numerus jumentorum et irrationalium hominum, qui comparantur jumentis insipientibus, et assimulantur eis (Ps. xlviii).

erat, orationibus audiendi, et adjuvandi.

(b) Vitiosa metathesi legit Martian. post quod.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

COMMENTARIORUM^a

IN MICHÆAM PROPHETAM

LIBRI DUO.

PROLOGUS^a.

431-432 Michæas, in quem nunc commentarius dicte cupio, in ordine duodecim prophetarum, secundum Septuaginta interpretis tertius est; secundum Hebraicum (Al. Hebraicam veritatem), sextus, et sequitur Jonam prophetam, qui succedit Abdie, atque ita fit ut tertius sit Amos, et Joel secundus post Osee, qui apud omnes primus est. Ergo quasi in corde voluminis positus, debet profunda confingere mysteria, et sermo Dei, qui semper descendit ad prophetas, descendit ad Michæam (ביידי) quoque, qui interpretatur *humilitas*: ad Michæam de Morasthi, qui usque hodie juxta Eleutheropolim ur-

(a) Inscriptur *επιστολογράφης* Paula ejusque filia Eustochio, quod ex præfatione libri tertii Commen-

tarium Palestine hæud grandis est viculus. Morasthi (Μοραστὴ) autem in lingua nostra *herusalem* sonat. Pulchre igitur humilitas, quæ inter virtutes vel præcipua est, spe hereditatis Dominicæ nascitur. Humilitas autem non illa quæ venit de conscientia peccatorum; sed quæ inter virtutes ponitur, juxta quam dicitur: *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaliet in tempore visitationis* (I Petr. v, 6). Et: *Qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. xviii, 14). Et: *Ante contritionem elevatur cor viri, et ante gloriam humiliatur* (Prov. xvi, 18). Unde et Dominus: *Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde* (Mat. xi, 29).

tariorum in Amos compertum est.

Quomodo ergo apud nos votiva, et quasi ob virtutis auspiciam ponuntur vocabula verbi gratia *victorius casti, pii, probi*: et apud Græcos *σωτηρων* vocatur, et *σωτηρῆς*: et appellativa nomina vertuntur in pro-

A pria: et sic apud Hebræos et Michæas, et Abdias et Zacharias cœteraque his similia, ex virtutum vocabulo liberis a parentibus imponuntur.

LIBER PRIMUS.

(Cap. I.—Vers. 1.) **433** Verbum Domini quod factum est ad Michæam Morasthen diebus Joatham, Achaz, et Ezechie, regum Juda: Quod vidit super Samariam et Jerusalem. Sive juxta Septuaginta, de quibus vidit super Samariam et Jerusalem Verbum igitur Domini factum est ad Michæam, post Osee, Amos, et Isaiam, qui sub Ozia vaticinati sunt. Ex quo intelligimus, Michæam Ozia temporibus non prophetaisse; sed filii ejus Joatham, post quem regnavit Achaz, Ezechia in patris Achaz imperium succedente, sub quo decem tribus ab Assyris in captivitatem ductæ sunt (IV Reg. xviii). Quantum ergo ad historiam pertinet secundum ordinem captivitatis (quia primum capta est Samaria metropolis Israel, postea Jerusalem urbs Judæ) prophetiæ titulus ponitur primum de Samaria, secundo de Jerusalem. Quantum vero ad mysticos intellectus, quia Samaria semper in hæresibus accipitur, Jerusalem in Ecclesia, dicimus verbum Domini fieri ad humilem (Al. Jerusalem) et ad coheredem Christi, de perversis dogmatibus, et de Ecclesia, si qua forte peccata commiserit, et totius (a) voluminis ordinem continere. Quod autem Samaria et decem tribus, quæ scissæ sunt sub rege Jeroboam a stirpe David (III Reg. xii), accipiantur in persona hæreticorum, et omnis quidem Scriptura testatur, sed maxime propheta Osee, et hic ipse liber, qui hæreticos impios et Ecclesiasticos peccatores vocat. Statim enim sequitur: *Quæ est impietas Jacob? nomine Samaria? et quod est peccatum domus Juda? nomine Jerusalem?* Hoc dumtaxat juxta Septuaginta translatore. Ceterum in Hebraico quomodo legatur, post paululum subjiciemus. Sed et illud quod hæretici semper in dogmatum suorum sibi quasi sublimitate confidunt, et Ecclesie simplicitatem despiciant, in alio loco dicitur: *Væ qui despiciunt Sion, et confidunt in monte Samariæ* (Amos vi, 4): de Sion enim egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isai. n, 3). Porro Samaria fabricata est sibi de proprio sensu videtur aureos, habentes quidem in superficie pulchritudinem; sed vitalem spiritum non habentes: et fabricata est in domo Dei, quod interpretatur Bethel. Nec enim recipere poterat populus Israel deos, nisi **434** qui de Scripturis, et in domo Dei fabricati sunt. Quamvis autem conciliabula sua vocent Bethel, tamen post fabricationem idolorum desit esse Bethel, et vocatur Bethaven, quod dicitur domus idoli, pro quo Septuaginta transtulerunt domus. *U*. Hoc de titulo: nunc veniamus ad exordium prophetiæ, et

(a) Maluit Victorius ex Florentia Brixieque codicibus et horum volumen ordinem continere etc.

(b) Postrema verba, Dominus de templo sancto meo;

Lenæa (Hydra) bestia sævientis, sancti Siphiritus invocemus adventum. Vos, o Paula et Eustochium, ad Dominum Salvatorem fondite preces, ne mihi noceat invidia, sed ut mens libera id tantum cogitet quod nititur explanare, nec sentiat conviciorum alas, quas Dominus in passione contempsit (Marc. xiv, et Joan. xvi, xviii).

(Vers. 2.) *Audite, populi omnes, et attendat terra et plenitudo ejus et sit Dominus Deus vobis in Iselem, (b) Dominus de templo sancto suo. LXX: Audite, populi omnes, et auscultet terra, et omnes qui sunt in ea, et sit Dominus Deus vobis in testimonium: Dominus ex domo sancta sua. Quia juxta historiam manifestus est sensus, lectoris prudentiæ intelligentiam derelinquo. Juxta tropologiam autem convocat ad auditum populos, id est, totius orbis Ecclesias, et ad auscultandum terram, quia terrena in ea hæreticorum exstructa sunt dogmata. Quod autem hæreses inter carnis opera nomenclentur, quæ semper referunt ad terram, et Apostolus ad Galatas non tacet (Galad. v), et Dominus in Evangelio prudenter indicat auditori: Qui de terra est, de terra loquitur. Et ad distinctionem eorum rursus de Ecclesiasticis dicit: Qui autem de celo venit, super omnes est* (Joan. iii, 31). Et: *Quod vidit et audivit, hoc testatur. Si autem hoc quod ait: Audite, populi, propter illud Dominicum: Qui habet aures audiendi, audiat* (Luc. viii, 8), plus aliquid sonat, quam quod postea infertur: *Attendat terra, aptabimus Ecclesiam, Audite, populi omnes. Hæreticis vero qui terrenam susceperunt doctrinam: Attendat terra, et omnes qui in ea sunt: ut et isti si audierint, et illi si attenderint, non patiantur ea quæ postea sermo Domini comminatur. Et sit eis Dominus in testimonium, sive ut in Hebraico legitur, in Iselem, vel ut apertius interpretatus est Symmachus, testificans, et testificans non aliunde, nisi de domo sua, quæ est Ecclesia, aut **435** certe in Filio, id est, in Domino nostro Jesu Christo, qui vere templum est Patris: et de ejus ore loquitur Pater, viscera penetrans et medullas eorum, qui attendere voluerint et audire.*

(Vers. 3 seq.) *Quia ecce Dominus egredietur [Vulg. egredietur] de loco suo, et descendet et calcabit super excelsa terræ, et consumerunt montes subitus eum, et valles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps: in scelere Jacob omnia istud, et in peccatis domus Israel. Quod scelus Jacob? nomine Samaria? Et quæ excelsa Judæ? nomine Jerusalem, apud LXX: Dominus ex domo sancta sua, expungunt mss. nostri.*

(Vers. 3 seq.) *Quia ecce Dominus egredietur [Vulg. egredietur] de loco suo, et descendet et calcabit super excelsa terræ, et consumerunt montes subitus eum, et valles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps: in scelere Jacob omnia istud, et in peccatis domus Israel. Quod scelus Jacob? nomine Samaria? Et quæ excelsa Judæ? nomine Jerusalem, apud LXX: Dominus ex domo sancta sua, expungunt mss. nostri.*